

Komentari Crnogorskog Telekom na Analizu relevantnog tržišta 3 (Pozivi koji završavaju u javnim telefonskim mrežama na fiksnoj lokaciji – veleprodajni nivo)

Komentari na Rezime analize

Br.	Originalni tekst	Komentar Crnogorskog Telekom	Komentar Agencije
1.	Str 6 Nakon sprovedene analize relevantnog tržišta Agencija je konstatovala da je Crnogorski Telekom a.d. Podgorica, operator sa značajnom tržišnom snagom na Tržištu poziva koji završavaju u individualnim javnim telefonskim mrežama i koji se pružaju na fiksnoj lokaciji-veleprodajni nivo	I Mtel je operator sa značajnom tržišnom snagom.	Prihvatamo sugestiju Crnogorskog Telekom-a.

Komentari na Poglavlje 2 (Definisanje relevantnog tržišta)

Br.	Originalni tekst	Komentar Crnogorskog Telekom	Komentar Agencije
2.	Str 15 - Uslugama govornih automata (negeografske numeracije 044 i 045) koje obezbjeđuju klijenti CG Telekom preko njegove mreže	Numeracija je promijenjena, 094 i 095	Podaci o numeraciji u Nacrtu analize preuzeti su iz Referentne interkonekcionne ponude Crnogorskog Telekom-a koja je objavljena početkom 2008.godine, što po ocjeni Agencije odgovara relevantnom periodu na koji se odnosi analiza relevantnog tržišta.
3.	Str 24 Tabela br. 1 (str.24) Cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u mrežu CT	Za terminaciju poziva iz međunarodnih mreža, jedinstvena cijena za fiksnu mrežu CT-a je 0.076 EUR/min i ista je određena na nediskriminatornoj osnovi kako za nacionalne, tako i za inostrane operatore.	Cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u mrežu Crnogorskog Telekom-a date su iz odgovora na Upitnik. Podaci iz Upitnika se odnose na 2008. godinu, tako da su moguće promjene cijena nakon analiziranog perioda.
4.	Str. 26 Agencija je utvrdila da, relevantno tržište završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na	Smatramo da analiza terminacije poziva na negeografske numeracije (prevashodno tzv. VAS usluge) nije sprovedena. Po našem mišljenju, ta analiza bi pokazala da postoji konkurentnost i na strani ponude i na strani tražnje kada su u pitanju ove usluge. Naime, VAS usluge kao i usluge poziva na posebne službe u mreži operatora	Agencija se ne slaže s navodima Crnogorskog Telekom-a. Naime, u ovom poglavlju Agencija ne govori o regulaciji određenih usluga, već o uslugama koje su sastavni dio ovog tržišta.

	fiksnoj lokaciji, obuhvata usluge interkonekcije koje se nude na pristupnoj tački operatora na kojoj operator prenosi pozive drugih operatora, usmjerene na sopstvene geografske brojeve (eng. On net calls)	predstavljaju komercijalne usluge. U praksi imamo slučajeve da se pojedine VAS usluge pružaju u dvije mreže (od strane dva različita VAS provajdera), što znaci da i krajnji korisnici imaju izbor u pogledu terminacije poziva na konkretnu VAS uslugu, a takođe VAS provajderi imaju mogućnost da odaberu mrežnog operatora posredstvom koga će pružati svoje VAS usluge, pa time i mogućnost izbora uslova pod kojima pristupaju mreži operatora. Slično je i sa ostalim negeografskim numeracijama jer iste usluge u svojoj mreži mogu krajnjim korisnicima i provajderima pružati i svi ostali operatori. Zbog gore navedenog, smatramo da analizu treba ograničiti isključivo na terminaciju poziva nastalih u drugim nacionalnim mrežama prema geografskim numeracijama u fiksnoj mreži CT-a , budući da samo u tom slučaju zaista ne postoji adekvatna konkurencija.Čak i ako se Agencija odluči da naknadno sprovede analizu ovog segmenta tržišta, smatramo da ista ne mogu biti podložna regulaciji.	Naime, u ovom tržištu Agencija govori koje sve vrste usluga korisnik može pozivati odnosno na koje vrste usluga korisnik može uputiti poziv. Uzevši u obzir navedeno, Agencija smatra da je na ispravan način odredila ovo tržište. Nadalje, to što je određena usluga ušla u tržište ne znači da mora biti predmet regulacije,

Komentari na Poglavlje 4 (Prepreke razvoju konkurencije)

Br.	Originalni tekst	Komentar Crnogorskog Telekom	Komentar Agencije
5.	Str. 49 Neopravdano korišćenje informacija o konkurentima Crnogorski Telekom bi ostvario prednosti pred ostalim konkurentima i to tako što bi iskoristio svoj položaj značajne tržišne snage na veleprodajnom tržištu koje je obrađeno ovim dokumentom i isti prenio na pripadajuće maloprodajno tržište te na taj način, na kraju, uticao na povećanje troškova ostalih operatora, probleme u poslovanju i vjerovatni izlazak s tržišta	U istoj mjeri se sve što je ovdje navedeno kada je u pitanju CT može odnositi i na informacije koje drugi operatori dobijaju od CT-a, te ne vidimo da CT može imati povlašćeniju poziciju u ovom slučaju	Neopravdano korišćenje informacija je jedno od 11 tipičnih postupanja koja se mogu podvesti pod vertikalno prenošenje značajne tržišne snage SMP operatora, u slučaju da SMP operator kod pružanja određenih veleprodajnih usluga koristi informacije koje dobije od konkurentskog operatora za svoju maloprodajnu ponudu. Agencija je ovu antikonkurentsku aktivnost analizirala kao potencijalnu, što predviđa i dokument ERG-a iz 2006.godine (ERG (06) 33) o zajedničkom stavu o primjeni odgovarajućih regulatornih obaveza. Prepoznavanje mogućih prepreka razvoju tržišne konkurencije, od strane SMP operatora, je bitno zbog mogućnosti preventivnog djelovanja na svako postupanje koje je nije u skladu sa efikasnom tržišnom konkurencijom i interesima krajnjih korisnika. U skladu sa prethodno navedenim, Agencija smatra da je primjedba (komentar) Crnogorskog Telekom je potpuno neutemeljena, jer u suprotnom ne bi ni bila prepoznata kao potencijalna antikonkurentska aktivnost u relevantnom ERG dokumentu.

6.	Str. 49 Diskriminacija kvalitetom usluge	Generalna primjedba: zašto se u ovom segmentu analiza pominje samo CT, kada postoje dva operatora koje je Agencija na ovom tržištu identifikovala kao SMP operatore	Agencija prihvata sugestiju Crnogorskog Telekomu.
7.	Str. 50 Diskriminatorno korišćenje informacija ili uskraćivanje informacija	U istoj mjeri se sve što je ovdje navedeno kada je u pitanju CT može odnositi i na informacije koje drugi operatori dobijaju od CT-a, te ne vidimo da CT može imati povlašćeniju poziciju u ovom slučaju.	Sugestija se ne može prihvatiti. Za nove operatore, riječ je o puno osjetljivijim informacijama zato što oni još spremaju svoj nastup na tržište. Sa druge strane, i Crnogorski Telekom ima pravo na povjerljivost informacija i podataka.

Komentari na Poglavlje 5 (Određivanje obaveza operatoru sa značajnom tržišnom snagom)

Br.	Originalni tekst	Komentar Crnogorskog Telekomu	Komentar Agencije
8.	Str. 53 Određivanje obaveza operatorima sa značajnom tržišnom snagom, ili ukidanje ili izmjena propisanih obaveza	Molimo Agenciju da detaljno obrazloži razloge za nametanje različitog seta obaveza Mtelu i CT-u što je, po našem mišljenju, propustila da uradi	Agencija je zaključila da bi u odsustvu regulacije Crnogorski Telekom imao kompenzacionu kupovnu moć, te da bi na taj način mogao uticati na poslovanje M:Tela. S druge strane M:Tel u odsustvu regulacije, ne bi imao kompenzacionu kupovnu moć na relevantnom tržištu, jer zbog svoje male baze korisnika u odnosu na Crnogorski Telekom i niskog učešća u ukupnom broju završenih (terminiranih) minuta u odnosu na CT, ne bi mogao izvršiti konkurentski pritisak na CT. Takođe, Agencija je dokazala da Crnogorski Telekom ima mogućnost da ostvari ekonomiju obima, za razliku od Mtela. Zaključak je da nije realno da se i Crnogorskom Telekom-u i Mtelu nameću istovjetne obaveze.
9.	Str.54 Referentna interkonekciona ponuda mora biti jasno definisana, i sadržati sledeće elemente: 3. ugovor o nivou relevantne usluge –SLA (eng. <i>Service Level Agreements</i>)	Nametanje obaveze implementacije ugovora o nivou relevantne usluge (SLA) za uslugu terminacije u fiksne mreže je neuobičajena i krajnje predimenzionirana mjera. CT će u svojoj Referentnoj ponudi objaviti uslove, rokove i kvalitet uspostavljanja i pružanja svih usluga interkonekcije na način da će od tačke interkonekcije saobraćaj drugih operatora usmjeravati na isti način kao i sopstveni saobraćaj (to već postoji i u trenutno važećem RIP-u). Ukoliko se insistira na posebnom SLA za ovu uslugu, molimo Agenciju da precizira koje parametre kvaliteta usluge smatra da treba da budu sastavni dio ovog Ugovora, posebno	Zakonom o elektronskim komunikacijama u članu 103 propisano je da korisnik javnih komunikacionih usluga ima pravo, između ostalog, na korišćenje usluga elektronskih komunikacija javno deklarisanog kvaliteta, raspoloživosti i sigurnosti, a članom 104. Zakona da operatori, pružaoci javnih elektronskih komunikacionih usluga pretplatničkim ugovorom regulišu međusobna prava i obaveze,

		vodeći računa da isti budu mjerljivi na egzaktn način i da se ne zahtjeva na uspostavljanju standarda koji prevazilaze standarde koje CT primjenjuje za sopstvene potrebe	u okviru kojih i obavezu u pogledu obezbjeđenja odgovarajućeg ponuđenog kvaliteta usluge. Upravo ove zakonske odredbe ukazuju na neophodnost posjedovanja ulaznih podataka o nivou parametara kvaliteta usluga na veleprodajnom nivou na osnovu koje bi operatori, odnosno pružaoci usluga elektronskih komunikacija mogli koncipirati i ponuditi određeni kvalitet sopstvenih usluga krajnjim korisnicima. Takođe, ugovor o nivou pružanja relevantne usluge (eng. Service level agreement- SLA) je jedan od najčih instrumentata za osiguranje poštovanja obaveze nediskriminatomosti. Nametanjem ove obaveze Agencija želi obezbijediti da alternativni I potencijalni operatori imaju neophodne podatke o nivou parametara pružanja relevantne usluge koji će biti uporedivi sa vrijednostima tih parametara za usluge koje SMP operator pruža za sopstvene potrebe i za potrebe drugih operatora.. SLA će sadržati i odrebe o naknadama u slučaju da SMP operator ne uspije da obezbijedi ponuđene nivoe parametara kvaliteta usluge. Pri tom, SLA treba bazirati na parametrima efikasnosti pružanja relevantne usluge (eng. Key performance indicators- KPI), koji jedini omogućavaju objektivno praćenje kvaliteta usluge koja se pruža za sopstvene potrebe i za potrebe alternativnih operatora, kao i njihovo upoređivanje. S obzirom da operatori u svojim ugovorima sa međunarodnim operatorima već imaju praksu primjene odgovarajućih SLA, Agencije ocjenjuje da nije potrebno u analizama tržišta da precizira odredbe ovih ugovora. Naravno, s obzirom da operatori treba da u okviru referentnih ponuda za određenu relevantnu uslugu preciziraju SLA, Agencija će u postupku davanja odobrenja na referentne ponude ocijeniti da li ponudeni SLA ugovori odgovarajućeg sadržaja.

10.	Str. 55 Pored obaveze objavljivanja Referentne interkonekcionih ponuda, Crnogorski Telekom je u obavezi dostavljati Agenciji detaljne izvještaje sa odgovarajućim glavnim pokazateljima efikasnosti (eng. <i>Key Performance Indicators- KPI</i>) koji se odnose na pružanje relevantne usluge	1. komentar Zašto samo CT kad je obaveza Referentne ponude nametnuta objema stranama? 2. komentar Smatramo da su kvartalni izvještaji nepotrebni jer se usluge interkonekcije ne uspostavljaju baš svakodnevno. Smatramo da je dostavljanje izvještaja jednom godišnje sasvim uobičajena i primjerena praksa i to po unaprijed definisanim standardima i parametrima koji su egzaktno mjerljivi	Propust je u tekstu analize. Naime, i Mtel je u obavezi dostavljati KPI. Dostavljanje I objavljivanje KPI parametara predstavlja ključni element za sprečavanje potencijalne diskriminacije koju može sprovesti SMP operator. Prosječno vrijeme je značajan pokazatelj eventualne diskriminacije za usluge koje se pružaju drugim operatorima I za sopstvene potrebe, kao I između različitih operatora (npr. SMP operator može drugom operatoru obezbijediti određene usluge na kraju roka definisanog ugovorom, dok drugim operatorima ili za svoje potrebe iste usluge može obezbijediti znatno prije tog roka). Na osnovu tog pokazatelja Agencija može preduzeti odgovarajuće mjere kako bi spriječila takvo ponašanje SMP operatora. Definicije KPI parametara će dati operatori, a iste moraju biti u skladu sa relevantnim međunarodnim standardima I preporukama. Agencija zadržava pravo, da od operatoru, traži I izvještaje o nekim drugim KPI parametrima, ukoliko se za tim ukaže potreba. Agencija ocjenjuje da je izvještavanje na kvartalnom nivou potpuno razumna mjera, kako bi Agencija mogla reagovati na odgovarajući način u slučaju da za tim postoji potreba. Agencija smatra da je dostavljanje izvještaja jednom godišnje nedovoljno, a takođe nije jasno na koju praksu se poziva CT u svom komentaru, s obzirom da se u raznim državama primjenjuje različita praksa
11.	Str. 55 - KPI koji se odnosi na pružanje usluge zajedničkog korišćenja prostora (kolokacije)	Molimo za precizne zahtjeve u vezi sa ovom kategorijom KPI. Molimo Agenciju da vodi računa da traženi parametri budu egzaktno mjerljivi.	Agencija uvažava sugestiju Crnogorskog Telekom-a i isključuje iz teksta Analize ovu kategoriju KPI.
12.	Str. 55 Takođe, Agencija može naknadno zatražiti od CT i Mtel-a praćenje i izvještavanje i za neke druge pokazatelje efikasnosti (KPI) u zavisnosti od potreba Agencije i zahtjeva	Sve zahtjeve je neophodno unaprijed definisati	Postoji mogućnost dodatnog definisanja parametara.

13.	tržišta. Str. 59 Crnogorski Telekom je u obavezi da pripremi i dostavi Agenciji odvojene računovodstvene evidencije do 31.03.2012. godine koje se odnose na 2011. godinu,	Komentar 1 Još jednom molimo za detaljno obrazloženje za nametanje različitog seta obaveza Mtelu i CT-u u segment odvojenog računovodstva Komentar 2 S obzirom na sistemsku kompleksnost, nedostatak iskustva i operativnu složenost koju nosi odvojeno računovodstvo, potreban je duži vremenski za usaglašavanje modela računanja cijena proizvoda. Dozvoljavanje dužeg vremenskog roka za obezbjeđivanje odvojenog računovodstva će omogućiti tačniji obračun cijena proizvoda i dozvoliti da se zacrtani rokovi ispoštuju. U svakom slučaju rok će zavisti od Metodologije koju Agencija tek treba da usvoji, a usvajanju tog dokumenta predstoji javna rasprava. Iz ovog razloga predlažemo da se u ovom trenutku ne ograničava i ne prejudicira rok u kojem ova obaveza treba biti izvršena. Prilikom određivanja rokova treba imati u vidu i činjenicu da je Crnogorski Telekom akcionarsko društvo i uzimajući u obzir da se generalna skupština akcionara održava u četvrtom ili petom mjesecu u godini poslije čega slijedi odobravanje finansijskih izvještaja, odvojeno računovodstvena evidencija ne može da se dostavlja prije roka od 90 dana od generalne skupštine akcionara.	Komentar 1 Interkonekcija novih operatera na tržištu je zbog broja korisnika Crnogorskog Telekom-a puno značajnija nego interkonekcija sa Mtel-om. To opravdava jače obaveze Crnogorskom Telekom-u. Nadalje, Crnogorski Telekom ima puno veću ekonomiju obima nego Mtel i nerealno je očekivati da bi protivkonkurentna djelatnost Mtela mogla na isti način uticati na tržište. Agencija treba obezbediti da mjere koje nameće budu proporcionalne. Disproporcionalno bi bilo nametnuti Mtelu obaveze u pogledu vođenja odvojenih računovodstvenih evidencija, jer je manja mogućnost za primjenu antikonkurentskih aktivnosti. Sa druge strane, Crnogorski Telekom bi mogao zloupotrijebiti status značajne tržišne snage, na način da ograničava ili isključuje konkurenciju sa tržišta. U tom smislu, bilo bi nerealno i disproporcionalno kad bi oba operatera imala iste obaveze, iako svaki od njih kontrolise pristup krajnjim korisnicima. Komentar 2 Prihvatao sugestiju Crnogorskog Telekom-a da, u dokumentu koji se odnosi na obavezu Crnogorskog Telekom-a da pripremi i dostavi Agenciji odvojene računovodstvene evidencije ne preciziramo rok u kojem će ta obaveza biti izvršena, s obzirom da će to, između ostalog, biti propisano Metodologijom vođenja odvojenih računovodstvenih evidencija i troškovnog računovodstva koja će biti predmet javnih konsultacija. U pitanju je obaveza koja je nametnuta svim velikim evropskim operatorima, i na koju je Crnogorski Telekom pripremljen jer je bila uključena i u stari Zakon o telekomunikacijama. U tom smislu, prekomerno produžavanje rokova

			ne dolazi u obzir, jer je ta obaveza nužna za sprečavanje antikonkurentskogunakrsnog subvencioniranja usluga.
14.	Str 62 Agencija smatra da je potrebno obavezati Crnogorski Telekom da obezbijedi ugovor o nivou usluge- SLA (eng. <i>Service Level Agreements</i>) za sve oblike relevantnih usluga	Zašto se opet samo CT-u nameće obaveza SLA?	Agencija je svoj stav obrazložila u prethodnom komentaru.
15.	Str 62 Agencija predlaže određivanje obaveze Crnogorskom Telekom-u da objavljuje glavne pokazatelje efikasnosti-KPI(eng. <i>Key Performance Indicators</i>) jednom godišnje što je detaljno navedeno u dijelu obaveze preglednosti.	Smatramo da su kvartalni izvještaji nepotrebni jer se usluge interkonekcije ne uspostavljaju baš svakodnevno. Smatramo da je dostavljanje izvještaja jednom godišnje sasvim uobičajena i primjerena praksa i to po unaprijed definisanim standardima i parametrima koji su egzaktno mjerljivi	Agencija je svoj stav obrazložila u prethodnom komentaru.

Komentari Crnogorskog Telekoma na benchmarking model (Korišćen u Analizi tržišta 2 i Analizi tržišta 3)

Br.	Originalni tekst	Komentar Crnogorskog Telekoma	Komentar Agencije
16.	Agencija može shodno članu 48. Zakona koristiti metodologiju "benchmarking-a" za potrebe određivanja cijena do trenutka kada Crnogorski Telekom, pomoću troškovnog modela, dokaže da je cijena relevantne usluge troškovno orijentisana ili Agencija utvrdi cijenu relevantne usluge preko svog troškovnog modela dugoročno projektovanih inkrementalnih troškova (eng. Long run incremental cost- LRIC).	Ono što ovom prilikom želimo da naglasimo jeste da se ne možemo složiti sa nekonzistentnim pristupom Agencije prilikom analize ostalih tržišta, kada se u jednom slučaju kao uzorak uzimaju 4, u drugom 27, u trećem opet 8, a u četvrtom 32 zemlje. Insistiramo da se kao jedinstveni princip odredi broj i struktura zemalja koji će se koristiti za benchmark uzorak. Uzimajući u obzir gore navedeno mišljenje Agencije, kao i činjenicu da bi poređenje sa svih 27 zemalja Evropske Unije, u ovom trenutku, dovelo do zaključaka koji bi bili potpuno neprimjereni, neprimjenjivi i neupotrebljivi za potrebe ove analize, budući da je u pitanju preširok statistički uzorak u koji bi bile uključene i zemlje koje su statistički više od 100 puta veće od Crne Gore, smatramo da benchmark uzorak koji bi se sastojao od 8 zemalja treba da bude primjenjen na svim tržištima. U suprotnom, kompletan postupak benchmark metodologije koju Agencija primjenjuje se dovodi u pitanje, jer se od tržišta do tržišta primjenjuju različiti principi i uzorci.	Agencija koristi benchmarking metodologiju kao prelazno rješenje do primjene troškovno orijentisanih cijena od strane operatora sa značajnom tržišnom snagom. Imajući u vidu činjenicu da su ciljne regulatorne cijene upravo troškovno orijentisane cijene, odnosno cijene efikasnog operatora, Agencija je i prilikom primjene benchmarking metodologije morala uzeti u obzir referentne vrijednosti zemalja čijem razvoju teži Crna Gora. Svako relevantno tržište ima svoje specifičnosti koje je Agencija u postupku analize identifikovala i detaljno obrazložila, nakon čega je polazeći od utvrđenih aktuelnih i potencijalnih prepreka razvoju tržišne konkurencije, predložila odgovarajuće i proporcionalne

			regulatorne obaveze. Prema tome, situacija na relevantnim tržištima je različita i uticaj operatora sa značajnom tržišnom snagom na svakom od relevantnih tržišta je različit. Takođe, zaključci koji proizilaze iz analize jednog tržišta ne moraju da vrijede u slučaju drugih tržišta. Na kraju, ciljevi koje Agencija želi postići nadzorom cijena se razlikuju kod relevantnih tržišta. Naime, u slučaju određenih tržišta, Agencija regulacijom primjenjuje benchmarking kao prelazno rješenje do postizanja ciljnog nivoa cijena efikasnog operatora (troškovno orijentisane cijene), dok kod određenih relevantnih tržišta metodom regulacije cijena se nastoji promovisati infrastrukturna konkurencija. Analogno tome, primijenjeni metodi regulacije cijena korespondiraju specifičnostima relevantnog tržišta i ciljevima regulatorne politike na svakom od analiziranih tržišta.
17.	Agencija je utvrdila "benchmark" uzorak odabirom 8 zemalja koje su najbližnje Crnoj Gori prema stepenu ošte sličnosti sa Crnom Gorom u pogledu parametra broja stanovnika i parametra visine GDP/capita.	Mišljenja smo da je kao dokaz sličnosti u ovoj situaciji trebalo uzeti druge parametre (ARPU, opterećenje mreže, gustinu stanovništva i sl.) što bi dodatno pokazalo disproporciju uzetog uzorka i Crne Gore, ali i na ovaj način dolazi se do nedvosmislenog zaključka da je benchmark uzorak u velikoj disproporciji sa referentnom vrijednošću i kao takav skoro neupotrebljiv ukoliko se u kalkulaciju ne uključi određeni korektivni faktor. Takodje, potpuno je nejasno na osnovu čega su u navedenim zemljama utvrđene postojeće cijene (troškovni model i ako jeste koji, benchmarking isl.), kao i ono što se ne smije zanemariti, a to je pitanje u kojoj fazi regulacije se nalaze tržišta u tim zemljama. Naime, nije nevažno da li se radi o prvoj ili pak trećoj fazi regulacije.	Po mišljenju Agencije ne postoji država unutar Evropske unije koja je po ekonomskim, demografskim, istorijskim i drugim razlozima ista ili slična Crnoj Gori. Drugim riječima, vrlo je teško pronaći savršeno uporedive vrijednosti na bazi geografskih odrednica, stepena ekonomskog razvoja, nivoa liberalizacije sektora i još niza faktora koji bi se mogli uključiti u vrednovanje. Agencija je na adekvatan način primijenila benchmarking metodologiju koja podrazumijeva određivanje cijene prema cijenama koje su zaista referentne, a primjenjuju se u zemljama u tranziciji s uporedivom ekonomskom situacijom i sličnom veličinom tržišta, s obzirom na uticaj ekonomije obima u mrežnom i geografskom aspektu. Drugim riječima, Agencija je sprovela tzv. high-level benchmarking koji koristi referentne vrijednosti zemalja koje su po nekim kriterijumima slične našoj državi. Nadalje, Agencija smatra da se parametar „prosječan prihod po korisniku“ (eng. average revenue per user; ARPU), koji je u svom komentaru naveo Crnogorski Telekom ne može

			smatrati adekvatnim kriterijumom za odabir "benchmark" uzorka država sličnih Crnoj Gori. Naime, u prosječan prihod po korisniku ulaze i maloprodajni i veleprodajni prihodi operatora, te bi, stoga, bila realna situacija da se cijene operatora u određenoj zemlji ne uzimaju u razmatranje iz razloga visokih prosječnih prihoda po korisniku koji su rezultat visokih maloprodajnih cijena. Agenciji nije jasno šta podrazumijeva parametar opterećenja mreže i u kom smislu bi isti bio indikativan kod odabira zemalja za benchmark uzorak.
18.	"Benchmark" uzorak obuhvata 8 zemalja koje su najbližnje Crnoj Gori prema stepenu oštećivosti sa Crnom Gorom. U pitanju su: Latvija, Litvanija, Estonija, Malta, Slovačka, Bugarska, Slovenija, i Kipar.	Primjenom benchmark metodologije na 4 zemlje regiona (Srbija, Hrvatska, Makedonija, Bosna i Hercegovina) i na 4 "najbližnje" zemlje EU po parametrima koje je razmatrala Agencija (Latvija, Litvanija, Estonija i Malta) dobija se prosjek od 1.02 €cent/min za lokalnu terminaciju i 1.30 €cent/min za single tranzit terminaciju. Veoma sličan podatak se dobija i ako se računaju "nove" članice EU (od 2004.godine naovamo) u kojima je regulacija nastupila kasnije.	Države koje su obuhvaćene "benchmark" uzorkom Agencije su novije članice Evropske unije koje su do nedavno bile države u tranziciji i koje su započele sa liberalizacijom tržišta u toku pridruživanja Evropskoj uniji. U svim državama koje su uzete kao uporedive Crnoj Gori regulatori su operatorima sa značajnom tržišnom snagom, kao jednu od regulatornih obaveza, odredili obavezu troškovne orijentisanosti cijena i vođenja troškovnog računovodstva. Takođe, riječ je o državama koje su po kriterijumu "veličina tržišta" slične Crnoj Gori, što predstavlja važan kriterijum zbog uticaja ekonomije obima. Dakle, metodologija koju je Agencija primijenila je korektna i bazira se na referentnim zemljama, dakle zemljama koje kao i Crna Gora, ali malo vremenski ispred nje (što se reflektuje u upotrijebljenom glide- pathu) idu putem efikasne regulacije. U pogledu primjedbe Crnogorskog Telekom da su se kod odabira "benchmark" uzorka trebale imati u vidu i zemlje regiona (Srbija, Hrvatska, Makedonija i Bosna i Hercegovina) ističemo da bi upotreba njihovih cijena kao referentnih vrijednosti bila veoma problematična, s obzirom da regulatori u pomenutim zemljama cijene utvrđuju primjenom benchmarking metodologije. Drugim riječima, Crnogorski Telekom sugerise da Agencija uradi

			benchmarking benchmarkingom utvrđenih cijena u pomenutim državama. Time bi se obesmislio koncept benchmarkinga koji je po definiciji – upoređivanje sa najboljima.
19.	Imajući u vidu činjenicu da utvrđena cijena u iznosu od 0,93 €c/min je dva i po puta niža od postojeće cijene Crnogorskog Telekom-a, Agencija predlaže da se do ciljane cijene dođe postupkom linearnog smanjivanja cijene faznim pristupom (eng. Glide path).	Posebnu pažnju želimo da posvetimo dužini predloženog “glide path” perioda. Za CT je potpuno neprihvatljivo da cijena terminacije u samo 12 mjeseci bude snižena za više od 60%. Naime, prema preporukama Evropske Komisije za neka druga tržišta, eksplicitno je savjetovano da se željene (troškovno orjentisane) cijene imaju dostići do kraja 2012.godine, a u slučajevima novih članica u kojima je regulacija kasnije započeta do kraja 2014.godine. Mišljenja smo da nije potrebno posebno objašnjavati da nije primjereno da se u Crnoj Gori, koja još uvijek nije formalno članica EU, ovaj period koji važi za punopravne članice dodatno skraćuje za dvije godine.	Dosljedno primijenjena benchmarking metodologija podrazumijeva utvrđivanje cijene koja će se primijeniti u datom trenutku, a ne sprovođenje faznog pristupa do primjene ciljane cijene nakon određenog vremenskog perioda. Međutim, Agencija smatra da regulacija treba uzeti u obzir postojeće stanje, i baš zbog toga predlaže postupan fazni pristup (eng. glide-path), nakon koga bi se primijenile ciljane “benchmark” cijene. Tvrdnja da fazni pristup (eng. glide-path) treba biti duži čak do 2014.godine, pri čemu se Crnogorski Telekom u komentaru poziva na Preporuku Evropske komisije od 07.05.2009 godine o regulatornom tretmanu fiksnih i mobilnih terminacionih naknada ukazuje na pogrešnu interpretaciju. Naime, Agencija uopšte ne predlaže smanjivanje nivoa cijena na nivo tzv. čistih LRIC cijena (eng.pure LRIC), saglasno pomenutoj Preporuci Evropske komisije, već predlaže postepeno smanjivanje cijena do „benchmark“ prosjeka na osnovu cijena koje su bile važeće prema 14-tom Izvještaju Evropske komisije. Nadalje, ovim pristupom Agencija ne pokušava sustići regulatorne okolnosti u punopravnim zemljama članicama, jer će te zemlje za vrijeme primjene predloženog faznog pristupa (eng.glide-patha) od strane Agencije, nastaviti da približavaju cijene tzv. čistoj LRIC (eng.pure LRIC) cijeni shodno Preporuci Evropske komisije.
20.	Agencija će prilikom određivanja cijene terminacije poziva Mtel-a primijeniti stepen asimetrije cijene terminacije u mrežu Mtel-a u odnosu na cijenu terminacije poziva u mrežu Crnogorskog Telekom-a, prema prezentiranoj dinamici, pri čemu će se tokom treće i četvrte godine primjene postupnog smanjenja (eng. glide path) cijena M:tel-a određivati prema	Kada je u pitanju cijena terminacije u mreži Mtel-a i predložena asimetrija, smatramo da je ova mjera možda i mogla biti efikasna, produktivna i logična u momentu ulaska Mtel-a na tržište. Sada, više od tri godine kasnije, ova mjera ne može uticati na ostvarivanje cilja koji Agencija želi da postigne, tj. “ podržavanje ulaska na tržište novih operatora”. Takođe, napominjemo da je trenutna situacija takva da je Mtel, u komercijalnim pregovorima sa Crnogorskim Telekomom, istakao svoj interes da cijene budu simetrične što je potvrđeno najnovijim Ugovorom o interkonekciji ova dva operatora. Iz ovog razloga, smatramo da	U ERG-ovom dokumentu o simetriji/asimetriji fiksnih i mobilnih terminacionih naknada, kojim su prezentirana iskustva drugih regulatora konstatovano je da je postavljanje asimetričnih cijena usluge završavanja (terminacije) poziva između operatora sa značajnom tržišnom snagom i ostalih operatora na tržištu prevladajuća praksa u zemljama Evropske unije.

	cijeni Crnogorskog Telekom-a utvrđenoj na bazi troškovnog modela.	se princip simetrije nameće kao jedino moguće rješenje.	Agencija smatra da je postavljanje asimetričnih cijena u slučaju cijene fiksne terminacije opravdano činjenicom da Mtel ne uživa prednosti ekonomije obima i da je prisutan visok index asimetrije, odnosno razlika u u položaju i tržišnoj snazi u pogledu broja fiksnih pristupnih linija i broja pretplatnika. Takođe, uvođenjem asimetričnih cijena će se podržati ulazak na tržište novih operatora koji će ulagati u sopstvenu mrežnu pristupnu infrastrukturu. Važno je napomenuti da, zbog činjenice da shodno starom Zakonu o telekomunikacijama Mtel nije imao status operatora sa značajnom tržišnom snagom, Agencija nije mogla uticati na cijenu završavanja (terminacije) poziva u mrežu Mtel-a. Iz tog razloga i odsustva kompenzacione kupovne moći na osnovu koje bi se mogle postići više cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u mrežu Mtela ugovorom o interkonekciji sa Crnogorskim Telekom-om, ugovorena je simetrična cijena terminacije. U pogledu komentara Crnogorskog Telekom-a da se mjera asimetrije mogla nametnuti u momentu ulaska na tržište Mtela, ističemo primjer HAKOM-a (Hrvatski regulator) koji je propisao svojom Odlukom na bazi sprovedene analize tokom 2009.godine odredio jedinstvenu asimetričnu cijenu svim alternativnim operatorima u odnosu na cijenu Hrvatskog Telekom-a, bez obzira na datum početka njihovog komercijalnog rada. Naime, operatori su se pojavljivali na tržište sledećim redosledom: tokom 1997.god (Iskon Internet), 1999.god.(VIP net), 2003 (Amis Telekom, Voljatelj telekomunikacije) H1 Telekom (2004.), i u 2005.god.(Metronet telekomunikacije, OT Optima Telekom, Primatel).

Komentari M:Tela na Analizu relevantnog tržišta 3 (Pozivi koji završavaju u javnim telefonskim mrežama na fiksnoj lokaciji – veleprodajni nivo)

Br.	Originalni tekst	Komentar M:Tela	Komentar Agencije
21.	Agencija će prilikom određivanja cijene terminacije poziva Mtel-a primijeniti stepen asimetrije cijene terminacije u mrežu Mtel-a u odnosu na cijenu terminacije poziva u mrežu Crnogorskog Telekom-a, prema prezentiranoj dinamici, pri čemu će se tokom treće i četvrte godine primjene postupnog smanjenja (eng. glide path) cijena M:tel-a određivati prema cijeni Crnogorskog Telekom-a utvrđenoj na bazi troškovnog modela.	Dokument nameće iste mjere MTEL-u i Crnogorskom Telekomu. Među Mjerama se nalazi i obaveza nadzora cijena, odnosno određivanja jedinstvene cijene terminacije od strane Agencije. Agencije ove cijene određuje benčmarkingom prosječnih cijena terminacije odnosno njenih troškova, koji po pravilu dominantno opredjeljuju fiksne žične mreže sa paričnim kablovima i donekle kablovske mreže. Zbog toga smo mišljenja da je neadekvatna i neproporcionalna predložena mjera, kontrole cijene terminacije MTEL-a, koja bi se određivala banchmarking-om odnosno vezala i nakon jednogodišnjeg prelaznog perioda period poistovjetila sa odgovarajućom cijenom Crnogorskog Telekoma. Zbog navedenog predlažemo ukidanje takve mjere. U slučaju da se naknadno utvrdi da slobodno formirana cijena MTEL-a predstavlja prepreku za razvoj konkurencije, Agencija ovu mjeru može u i naknadno nametnuti. Takođe, eventualno utvrđena prekomjerna cijena terminacije mogla bi biti sankcionisana od strane Agencije za zaštitu konkurencije.	Agencija je predložila asimetrične cijene na ovom tržištu iz razloga što stanje na tržištu opravdava takvo uvođenje i to na unaprijed određeno vremensko razdoblje koje je, po mišljenju Agencije, neće uticati na efikasnost operatora na tržištu i slati neprikladne signale za dalja ulaganja Nadalje, način na koji je Agencija uvela asimetrične cijene terminacije poziva u mobilnim mrežama, odnosno na vremensko razdoblje od tri godine sa jasno preciziranom asimetrijom za svaku godinu u skladu je sa Preporukom Evropske komisije koja ne zabranjuje uvođenje asimetričnih cijena terminacije poziva, već predlaže rok u kojem će asimetrične cijene biti zamijenjene simetričnim cijenama terminacije poziva. U pogledu komentara da u slučaju Mtel-a predložena mjera kontrole cijena nije prihvatljiva i proporcionalna, Agencija ističe da Mtel ima status operatora sa značajnom tržišnom snagom na ovom relevantnom tržištu i da samim tim cijena terminacije poziva u njegovu mrežu mora biti predmet regulacije.